

Κοινωνικοποίηση:

Είναι μια διαδικασία μέσω της οποίας το άτομο μαθαίνει και εσωτερικεύει τα διάφορα στοιχεία του πολιτισμού* της κοινωνίας μέσα στην οποία ζει, πράγμα που του επιτρέπει να διαμορφώσει τη δική του προσωπικότητα και να ενταχθεί στις διάφορες ομάδες.

Η κοινωνικοποίηση του ατόμου, η οποία πραγματοποιείται από την οικογένεια, το σχολείο και πολυάριθμους άλλους φορείς (π.χ. ομάδα συνομηλίκων, Μ.Μ.Ε. κ.ά.), είναι μια πολύπλοκη διαδικασία που επιτελείται μέσω ψυχοκοινωνικών μηχανισμών, όπως είναι:

- Η **μάθηση** (απόκτηση συνθηθειών, τρόπων συμπεριφοράς). Το άτομο προσλαμβάνει από το κοινωνικό του περιβάλλον (το στενό ή το ευρύτερο) παραστάσεις και στη συνέχεια εναρμονίζει τη συμπεριφορά του ανάλογα με αυτές. Μαθαίνει δηλαδή από το κοινωνικό περιβάλλον τι είναι καλό ή κακό, ποια είναι η σημασία των συμβολισμών και των μηνυμάτων που εκπέμπονται από τους άλλους, ποια συμπεριφορά είναι ενδεδειγμένη σε μια συγκεκριμένη κατάσταση κτλ. Σημαντικό ρόλο στη μάθηση ασκούν οι ικανότητες και οι κλίσεις ή οι ροπές του ατόμου, καθώς και ο τρόπος αντίδρασης (ενθαρρυντικός ή αποθαρρυντικός) του κοινωνικού περιβάλλοντος στη συμπεριφορά του.
- Η **ταύτιση** (υιοθέτηση συμπεριφορών και ρόλων που οδηγούν το παιδί στο να αναγνωρίζει τον εαυτό του σε ένα δάσκαλο, σε έναν αθλητή ή σε έναν από τους δύο γονείς). Η ταύτιση συντελεί στην απόκτηση από το κοινωνικοποιούμενο άτομο της αίσθησης ότι αποτελεί μέρος ενός κοινωνικού συνόλου. Συνήθως το άτομο ταυτίζεται με πρόσωπα του περιβάλλοντός του, ωστόσο η ταύτιση αυτή (άλλοτε συνειδητή άλλοτε όχι) δεν είναι απόλυτη, και το άτομο διατηρεί μια σχετική αυτονομία ως προς τα πρόσωπα με τα οποία ταυτίζεται. Για παράδειγμα, είναι πιθανόν να τηρήσει πιστά κάποιους κανόνες, αλλά είναι επίσης πιθανό να συμμορφωθεί με ένα μέρος αυτών των κανόνων και να διαφοροποιήσει τη συμπεριφορά του.
- Η **εσωτερίκευση** (ενσωμάτωση των πολιτισμικών στοιχείων στην προσωπικότητα του ατόμου). Η εσωτερίκευση πραγματοποιείται σταδιακά και σημαίνει την υιοθέτηση των αξιών και των κανόνων της κοινωνίας, ανάλογα βέβαια με τις κοινωνικές συνθήκες και τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες το άτομο κοινωνικοποιείται. Άτομα που έχουν εσωτερικεύσει τις αξίες και τους κανόνες της κοινωνίας λειτουργούν αυτόβουλα και δεν χρειάζονται εξωτερικό έλεγχο (π.χ. ποινές, επιβραβεύσεις).

Αυτοί οι τρεις μηχανισμοί εμφανίζουν το άτομο σαν έναν παθητικό δέκτη, που αποδέχεται άκριτα τα προβαλλόμενα πρότυπα και τις συμπεριφορές που πρέπει να υιοθετήσει. Συμβαίνει όμως πραγματικά αυτό; Μάλλον όχι, γιατί ο καθένας ανάλογα με τις διαθέσεις του, τα βιώματά του και τα κοινωνικά του ερεθίσματα επιλέγει από τα προβαλλόμενα πρότυπα αυτό που του ταιριάζει καλύτερα. Γι' αυτό το λόγο παρατηρείται συχνά άτομα από το ίδιο οικογενειακό περιβάλλον να έχουν διαφορετικές πορείες στη ζωή. Η επιλογή ή η απόρριψη των μηνυμάτων γίνεται πολλές φορές ασυνείδητα. Βέβαια το άτομο είναι υποχρεωμένο να εναρμονίσει τη συμπεριφορά του με όσα ορίζονται από τους νόμους ή από την καθιερωμένη ηθική της κοινωνίας (εφόσον αυτή δε βρίσκεται σε αντίθεση με τα προσωπικά του αισθήματα, τις αντιλήψεις και τις πεποιθήσεις του). Στην ουσία υιοθετεί τα πολιτισμικά στοιχεία τα οποία έχουν ενταχθεί στην παιδεία που έχει λάβει, στο πλαίσιο της σταδιακής προσαρμογής του στην κοινωνία. Η κοινωνικοποίηση ωστόσο δεν είναι το αποτέλεσμα μιας τυποποιημένης μάθησης, αλλά μια εκμάθηση που διαφοροποιείται συνεχώς από τις επιρροές που δέχεται το άτομο και από τον τρόπο που κατανοεί τον εκάστοτε ρόλο του.

Η κοινωνικοποίηση είναι, τέλος, μια **διαδικασία οικοδόμησης της συλλογικής ταυτότητας**.

Η αίσθηση ότι ανήκουμε σε μια ομάδα μάς βοηθά να συγκροτήσουμε την αυτοεικόνα μας, την οποία διαμορφώνουμε σε σχέση με τους συνανθρώπους μας και συγχρόνως τη μοιραζόμαστε με τα μέλη της ευρύτερης ή της στενότερης ομάδας στην οποία ανήκουμε.

Κοινωνικοποιημένο θεωρείται ένα άτομο που εντάσσεται σε ομάδες (π.χ. συγγενείς, συνομηλικοί, συμμαθητές, συνάδελφοι κ.ά.) και αισθάνεται μέλος τους, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι είναι υποχρεωμένο να υποτάσσεται στις τυχόν υπέρμετρες απαιτήσεις τους.

Όπως προαναφέρθηκε, η υιοθέτηση των προτύπων συμπεριφοράς δεν είναι μια παθητική λειτουργία. Το άτομο δεν λειτουργεί μόνο ως δέκτης, που υιοθετεί στοιχεία από το περιβάλλον του, αλλά και ως πομπός, που μπορεί να επηρεάσει τη διαδικασία κοινωνικοποίησης του περιβάλλοντός του. Ακόμα και ένα παιδί, στο πλαίσιο μιας αυταρχικής διαπαιδαγώγησης (του σχολείου ή της οικογένειας), μπορεί με τη στάση ή την αντίδρασή του να αλλάξει τη συμπεριφορά του περιβάλλοντός του προς αυτό, να αλλάξει δηλαδή το περιεχόμενο της κοινωνικοποίησής του. Αλλά και ως ενήλικος, μέσα από τη συμμετοχή του σε συλλόγους, σωματεία ή ενώσεις καταναλωτών, μπορεί να αντιδράσει στις επικρατούσες απόψεις για την κοινωνική ζωή. Γι' αυτό το λόγο η κοινωνικοποίηση είναι μια **αμφίδρομη** διαδικασία ανάμεσα στον πομπό και στο δέκτη. Εξάλλου, ο αμφίδρομος χαρακτήρας της διαδικασίας είναι εμφανής, όταν ο δέκτης γίνεται πομπός. Η κοινωνικοποίηση είναι επίσης μια εξελικτική και δυναμική διαδικασία, που διαφοροποιείται σε σχέση με το χρόνο (ιστορική περίοδο) και το χώρο (την κοινωνία στην οποία αναφερόμαστε) και επιτρέπει στο άτομο να κατανοεί τον κόσμο που το περιβάλλει. Κάθε άτομο συνθέτει σταδιακά, από τη νεαρή ηλικία ως τα γεράματά του, τις εικόνες για τον κόσμο. Αυτές τις εικόνες τις επεξεργάζεται, για να τις μετατρέψει με το δικό του τρόπο σε μια καινούρια, πρωτότυπη και προσωπική εικόνα. Πρόκειται δηλαδή για μια συνεχή **αλληλεπίδραση κοινωνίας και ατόμου**.

*Το παραπάνω κείμενο αποτελεί απόσπασμα από το Βιβλίο ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ Γ' Λυκείου-Ανθρωπιστικών Σπουδών.
http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2704/Koinoniologia_G-Lykeiou_html-apli/index_3.html*

Τύποι και Φορείς Κοινωνικοποίησης

Πρωτογενής κοινωνικοποίηση

Ο πρώτος χώρος κοινωνικοποίησης του ατόμου είναι η οικογένεια, γιατί αναλαμβάνει το άτομο από τη γέννησή του και έχει σημαντικό ρόλο σε όλη τη διάρκεια της ζωής του. Ρόλος της είναι να διαμορφώσει την προσωπικότητα και το χαρακτήρα του παιδιού, μεταδίδοντας τους κανόνες, τις αξίες και τους τρόπους συμπεριφοράς που αφορούν την κοινωνία που ζει, αλλά και το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο που είναι μέλος. Σε αυτό το σημείο έχουν μεγάλη σημασία οι σχέσεις των γονέων και των παιδιών και η επιρροή που ασκούν στην παιδική προσωπικότητα μέσα από τους κοινωνικούς ρόλους και τις συγκρούσεις. Η οικογένεια είναι ο διαμεσολαβητής μεταξύ ατόμου και κοινωνίας, δηλαδή προσπαθεί να εντάξει ομαλά το παιδί στην κοινωνία.

Η οικογένεια αποτελεί μια μικρογραφία της κοινωνίας. Το άτομο καλείται να παίζει ρόλους, να προσφέρει για να πάρει, να τηρεί κανόνες και να σέβεται κάποιες αξίες. Επίσης μέσα σε αυτό το πλαίσιο μαθαίνει την γλώσσα και αναπτύσσει την προσωπικότητά του, για να μπορέσει αργότερα να ανταποκριθεί στα κοινωνικά τεκταινόμενα.

Δευτερογενής κοινωνικοποίηση

Το πλαίσιο στο οποίο λαμβάνει χώρα η δευτερογενής κοινωνικοποίηση του ατόμου είναι ο παιδικός σταθμός και στη συνέχεια το σχολείο. Το παιδί μεταβαίνει από τον οικογενειακό στον σχολικό χώρο, όπου πρέπει να αναπτύξει καινούριες συμπεριφορές και ικανότητες, για να μπορέσει να συναναστραφεί με τα άλλα άτομα. Το νέο περιβάλλον διαφέρει στο γεγονός ότι είναι πιο απρόσωπο, πιο ουδέτερο και δεν μπορεί να επικεντρώνεται στις ξεχωριστές ανάγκες του παιδιού και να του δίνει πολλές ευκαιρίες, όπως λογικά έκανε η οικογένεια του. Στο σχολείο το άτομο διευρύνει την ικανότητά του να συνεργάζεται με τους άλλους, να πειθαρχεί σε κανόνες, να ανταποκρίνεται στις επιταγές του δασκάλου και να μαθαίνει. Το σχολείο είναι φορέας των κοινωνικών θεσμών και αξιών. Ακόμα πιο έντονα από την οικογένεια προσπαθεί να κάνει το άτομο κοινωνικό υποκείμενο και να το προετοιμάσει για τους ρόλους που επρόκειτο να παίζει στην κοινωνία. Από την άλλη μεριά, δίνει στην κοινωνία ένα ανθρώπινο δυναμικό σχεδόν έτοιμο να το χρησιμοποιήσει για τις ανάγκες της.

Τριτογενείς φορείς κοινωνικοποίησης

Η θρησκεία, το κράτος, οι παρέες συνομηλίκων, τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και τα διάφορα περιβάλλοντα στα οποία εντάσσεται κατά καιρούς το άτομο (γειτονιά, συνάδελφοι, αθλητικές ομάδες κ.τ.λ.) αποτελούν τριτογενείς φορείς της κοινωνικοποίησης του. Η θρησκεία έχει συνήθως σημαντικό ρόλο στις κοινωνίες, καθώς προβάλλει αξίες και κανόνες συμπεριφοράς στους ανθρώπους, θρησκευτικά ήθη και έθιμα, που συμβάλλουν στην ενότητα και την ομόνοια μεταξύ τους, ενώ ταυτόχρονα προβάλλει μια γενική κοσμοθεωρία στο άτομο και στάσεις ζωής, που έχουν άμεσο αντίκτυπο στην κοινωνία. Με λίγα λόγια, αλλιώς πράττουν τα άτομα που η θρησκεία τους θεωρεί ότι πρέπει να αποδεχτούν την κοινωνική θέση με την οποία γεννήθηκαν και είναι «αμαρτία» να προσπαθούν να ξεφύγουν από αυτό που τους δόθηκε και αλλιώς πράττουν τα άτομα που διδάσκονται ότι είναι επιτακτική ανάγκη να δουλεύεις σκληρά στη ζωή σου και να εξελίσσεσαι ως άτομο. Τέλος, η θρησκεία πρεσβεύει συνήθως συγκεκριμένο τρόπο ενδυμασίας, διατροφής και διασκέδασης στα άτομα.

Το κράτος αποτελεί φορέα που ρυθμίζει την κοινωνική ζωή στο σύνολο της. Θεσπίζει νόμους που ρυθμίζουν όλους τους άλλους φορείς κοινωνικοποίησης και την δράση του ίδιου του κοινωνικού υποκειμένου.

Οι παρέες των συνομηλίκων, η γειτονιά και οι διάφορες ομάδες που εντάσσεται κατά τη διάρκεια της ζωής του το άτομο αποτελούν άτυπους, αλλά πολύ σημαντικούς για την κοινωνικοποίηση του, φορείς. Το παιδί ξεφεύγει λίγο από τους αυστηρούς κανόνες που επιβάλλει η οικογένεια και το σχολείο, διαλέγεται ελεύθερα με άλλα άτομα, επηρεάζει και επηρεάζεται. Ουσιαστική σημασία έχει το γεγονός ότι έτσι το άτομο μπορεί να αναπτύξει μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα, εφόσον μπορεί να κρίνει ποια στοιχεία από αυτά που διδάχθηκε ως τώρα του χρησιμεύουν και να εγκαταλείψει όσα δεν τον αντιπροσωπεύουν. Σε αυτόν τον φορέα, όπως και στην θρησκεία, υπάρχουν κάποιοι κανόνες ενδυμασίας, διατροφής, διασκέδασης, ακόμα και επικοινωνίας, όμως με μεγαλύτερα περιθώρια επιλογής και λιγότερη αυστηρότητα.

Τέλος, τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (Τύπος, βιβλίο, ραδιόφωνο, τηλεόραση, κινηματογράφος, διαδίκτυο) αποτελούν σημαντικούς φορείς κοινωνικοποίησης για τις νέες γενιές. Μπορεί να μην είναι αυτός ο άμεσος ρόλος τους, ωστόσο ασκούν μεγάλη επιρροή στο άτομο, διαμορφώνοντας την προσωπικότητα, τις επιλογές, τις αξίες και τα «πιστεύω» του. Επιπλέον, προβάλλουν πρότυπα, ρόλους και πολλές φορές συμβάλλουν στην διατήρηση των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων της κοινωνίας. Η οικογένεια και το σχολείο οφείλουν να μάθουν τα άτομα να χρησιμοποιούν με κριτική σκέψη και σύνεση τα ΜΜΕ, αλλιώς είναι εύκολο να χειραγωγηθούν και να παραπληροφορηθούν από αυτά.